

УДК 271.4–4(177.83/85)“19”

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ У ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ірина Комар

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
бул. Шевченка, 57, 76018 Івано-Франківськ, Україна*

Проаналізовано зміст, форми, методи та значення соціально-психологічної, духовної і моральної допомоги галичанам, яку здійснювали греко-католицькі релігійні організації на початку ХХ ст.

Ключові слова: допомога, опіка, підтримка, соціально-психологічна діяльність, релігійні організації.

Постановка проблеми. Психологічна, духовна допомога, моральна підтримка, опіка, дорадництво були важливим напрямом соціально-опікунської діяльності чернечих чинів та духовенства Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у Галичині в першій третині ХХ ст. Український народ протягом тривалого періоду бездержавного існування зазнавав соціальних утисків та дискримінації. Час воєнних дій на території Галичини супроводжувався високим показником смертності, епідеміями, каліцтвом, зневірою, самотністю. Саме в таких складних умовах психологічна, моральна підтримка галичан представниками чернецтва була особливо доречною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія соціально-опікунської діяльності, яку здійснювали чернечі чини УГКЦ в Галичині у досліджуваний період, розглядалася в контексті вивчення окремих напрямів роботи Церкви та її релігійних організацій. Зокрема, співпрацю УГКЦ з громадськістю у царині морального виховання дітей та молоді в Галичині у першій половині ХХ ст. досліджувала І. Мищишин [9]. Елементи психологічної опіки, здійснюваної чернецтвом, у контексті медичної допомоги проаналізувала Л. Клос [7]. Для розкриття цієї проблеми цінними стали катехитичні програми та довідники, в яких з'ясовано суть і завдання Церкви у вихованні дітей, молоді, дорослих на засадах християнської моралі [1-3; 6].

Формулювання мети статті. Метою статті є з'ясувати зміст та значення соціально-психологічної роботи УГКЦ, виокремити її як особливий напрям представників церкви у Галичині в окреслений період.

Виклад основного матеріалу. Соціально-опікунська діяльність УГКЦ у Галичині на різних історичних етапах була спрямована насамперед на

розв'язання соціальних проблем у краї, охорону здоров'я, підтримку різних форм самоорганізації та громадської активності галичан. У царині опіки у зазначений період працювали такі чернечі організації УГКЦ: Чин Святого Василя Великого, Чин Найсвятішого Ізбавителя – отці Редемптористи, монахи і монахині Студитського уставу, згромадження сестер Службниць, Йосифіток, Йосафаток, Мироносиць, сестер Пресвятої Родина, сестер Милосердя Святого Вікентія.

Соціально-психологічна допомога як один з видів діяльності греко-католицького чернецтва на початку ХХ ст. відбувалася за такими напрямками:

- створення консультативних закладів (порадень);
- духовна допомога смертельно хворим особам;
- психологічна підтримка поранених;
- моральна та духовна допомога інвалідам;
- підготовка пар до сімейного життя, шлюбу;
- катехизація осіб різних вікових груп.

Завдяки фінансовій допомозі Митрополита А. Шептицького та з ініціативи першого голови львівської філії “Українського крайового товариства охорони дітей і опіки над молоддю” доктора Я. Пачовського у м. Львові 1918 р. був організований медико-консультативний центр під назвою Українська порадня матерів. Метою діяльності цього закладу було надання лікарської допомоги бідним українським дітям та матерям, а також безкоштовної юридичної консультації матерям у справах, пов'язаних з опікою над дітьми.

“Порадня” була у приміщенні амбулаторії Товариства “Народна Лічниця”. Тут із зазначених питань надавали консультації 20 жінок, якими керувала С. Раковська. Серед працівників цього закладу були світські особи і монахині [14, с. 34]. Ординаторами у цьому закладі працювали відомі у тогочасному суспільстві українські лікарі Д. Лежогубська-Чубатова, О. Філяс, Т. Туна-Надрага. Будинок та лікарське обладнання для цієї медико-консультативної установи подарував Митрополит А. Шептицький. За перше півріччя 1920 р. 311 дітей мали змогу пройти безкоштовні медичні обстеження та лікування [8, арк. 12].

Найважливішим було те, що молоді українські матері, часто недосвідчені та малограмотні у питаннях догляду новонароджених, одержували кваліфіковану допомогу. Завдяки організаторам та працівникам “Порадні” жінки з дітьми до 3-х років проходили обстеження стану здоров'я дитини, безкоштовно лікувалися, радилися з різних питань щодо розвитку, догляду та виховання дітей. З 1920 р. послугами “Порадні” могли користуватися і діти до 14 років. Протягом року цей заклад опікувався 2098 дітьми різного віку, надаючи лікарську, матеріальну, просвітницьку допомогу.

Керівництво закладу прагнуло залучити якомога більше жінок та дітей, сприяти поширенню знань з медицини, фахово допомагати малозабезпеченим українцям. Тому 1934 р. силами “Порадні” були організовані так звані курси плекання немовлят; 45 слухачів на 12 лекціях вивчали основи гігієни, методи виховання та догляду за новонародженими. Практичні демонстрації проводили досвідчені лікарі О. Барвінський, С. Парфанович, О. Філяс [1, с. 98–99].

За свідченням одного з працівників закладу лікаря О. Барвінського, “Порадня” дбала не лише про фізичне, але про духовне й національне виховання українських дітей. Лікарі під час візитів до хворих дітей або на прийомі в амбулаторії “Народної Лічниці”, спілкуючись з батьками, акцентували, зокрема, на необхідності навчання дітей саме в українських школах [7, с. 178]. Так популяризувалися навчальні заклади під керівництвом монахинь УГКЦ та громадських товариств.

Завдання матеріальної, консультативної, психологічної допомоги самотнім матерям виконувала Секція нешлюбних жінок та їхніх дітей, яка у 1935 р. була створена “Українським краєвим товариством охорони дітей та опіки над молоддю” [13, с. 3].

Крім цього, громадськість краю у співпраці з УГКЦ дбала про безробітних людей, організовуючи фахові поради. Ці інституції допомагали молоді та старшим зорієнтуватися у виборі професії, здобути елементарні знання та вміння з обраного фаху.

Зокрема, 1932 р. у м. Львові була створена “Українська порадня для вибору звання”. Її учнями були безробітні люди, особи з обмеженими функціональними можливостями, стан здоров’я яких дозволяв їм працювати. Тут консультували “фахові дорадники”, які повинні були знати психологію, основи педагогіки, орієнтуватися в питаннях ринку праці того часу. Окрім них, бесіди профорієнтаційного змісту проводили лікарі. Зазначимо, що засновники та фахівці Порадні чітко усвідомлювали важливість правильного вибору професії людьми, які до них зверталися. Тому ретельно вивчали уподобання, розумові та фізичні, можливості, здібності своїх підопічних.

За перший рік існування заклад надав допомогу близько 80 особам. Поступово були визначені структурні відділи “Порадні”. Зокрема, консультацію можна було отримати у таких секціях: психотехнічній, економіко-статистичній, фахового шкільництва, лікарській, секції порадиництва. Важливим моментом під час вибору професійних уподобань була бібліотека, матеріали якої орієнтували людей в основних галузях життєдіяльності. “Порадня” популяризувала фахові навчальні заклади краю.

Згромадження сестер Службениць самостійно організовувало подібні консультативні заклади, які сприяли у виборі фаху. Зокрема, у 30-х роках ХХ ст. у Галичині було створено 12 таких спеціалізованих центрів під

керівництвом монахинь. Це були так звані робітні крою та шиття, церковних риз, квітів і гафтів, курси куховарства, які функціонували у м. Збаражі, м. Новосілки, м. Бучачі, м. Монастириськ, м. Кристинополі, м. Самборі, м. Коломиї [11, с. 345].

Так в умовах засилля польських колоністів, коли українці в більшості були безробітними й не мали освіти, різні консультативні заклади, створені церквою і громадськістю, підтримувані Митрополитом А. Шептицьким, сприяли галичанам в здобутті знання, формуванні певних умінь, що допомагало їх подальшому працевлаштуванню.

Наступний напрям – духовна та психологічна допомога пораненим, невиліковно хворим – визначався у документах чернечих чинів як важлива форма соціально-опікунської роботи. Зокрема, у Конституції Згромадження сестер Службениць з цього приводу зазначалося: “Сестри передусім служать духовним потребам хворих, і коли приходить час, приготують їх до зустрічі з Господом” [8, с. 41].

Війни та епідемії призводили до важких захворювань, які довго або і взагалі не виліковувалися. Церква розглядала цю проблему, використовуючи поняття “паліативна допомога”. Це медична допомога смертельно хворому пацієнтові, яка скерована головно на боротьбу із симптомами, ніж з основною причиною хвороби. Для цього хворому призначали процедури, які полегшували його існування [1, с. 105].

Звичайно, на першому плані у вирішенні таких проблем була медична допомога, проте не останнє місце у лікуванні посідає психологічний та душевний стан хворого. Кількість кваліфікованих українських медиків на початку ХХ ст. у Галичині була незначною. Тому, обслуговуючи велику кількість хворих та поранених, вони не мали змоги кожному приділити достатньо уваги. Зрозуміло, що і в польських шпиталях особливо не переймалися психічним станом, душевними переживаннями українських пацієнтів. Саме тому турбота, піклування монахинь були такими важливими. Розмова з духовною особою, молитва до Бога, сповідь для українця-християнина була заспокоєнням, підтримкою, стимулом у лікуванні.

Наслідками бойових дій на землях Галичини була і велика кількість інвалідів війни. Зокрема, до них належали ветерани українського національно визвольного руху, українські січові стрільці, ветерани Української Галицької Армії.

Силами громадськості та церкви для цієї категорії населення було створене у Львові “Українське крайове товариство опіки над інвалідами”. Метою діяльності товариства була допомога, яка полягала в утриманні, лікуванні, забезпеченні всім необхідним [13, с. 5]. Для цього розпочав роботу Дім українських інвалідів у Львові. Важливою рисою закладу було те, що тут не лише лікувалися приїжджі з різних населених пунктів, а й знаходили

притулок самотні люди з особливими потребами, особи без місця проживання. Кошти для утримання такого закладу надходили із спеціального фонду, створеного Митрополитом А. Шептицьким.

Важливим завданням Товариства була побудова санаторію для інвалідів, потреба в якому ще більше зросла після закриття українського військового табору у Чехо-Словаччині, де перебували кілька десятків колишніх військових УГА. Для роботи закладу кошти постійно поповнював сам Мирополит, допомагали меценати.

У 1925 р. Українське крайове товариство опіки над інвалідами налічувало 14 філій у різних містах Галичини, тут було зареєстровано понад 700 осіб. У Домі інваліда у цей час одержали притулок 34 особи. У 1928 р. ця організація опікувалася 863 інвалідами, 394 з яких щомісяця отримували грошову допомогу у розмірі 7200 злотих [4, с. 2].

Робота з інвалідами полягала не лише у наданні медичної допомоги. Особливо важливою для таких людей була психологічна підтримка, яку могли надавати монахині. Дуже часто інваліди були самотніми, втративши рідних і близьких. Сповідуючи християнські цінності, черниці УГКЦ під час спілкування з ними допомагали відчувати себе потрібними – своєму народові, друзям, Церкві.

Ще одним напрямом психологічного, духовного дорадництва була підготовка молоді до шлюбу, сімейного життя, народження дітей. Таку роботу головно здійснювали представники чоловічих чернечих згромаджень, оскільки саме вони проводили обряд вінчання. Проте і монахині гуртували при своїх домах та монастирях молодь, ознайомлюючи їх із християнськими засадами шлюбу, допомагали зрозуміти психологію сім'ї, морально готуватися до цього. Така робота передусім сприяла профілактиці розлучень, поширенню соціального сирітства, коли мати чи батько покидали дитину через незрілість та неготовність її виховувати.

Для здійснення духовної, психологічної, моральної опіки представники чернецтва, духовенства застосовували різні методи: бесіди, розмови, обговорення проблеми. Зокрема, найбільшою популярністю користувалися бесіди, одним із завдань яких було спрямувати, виправити, вдосконалити і розвинути природні дарування того, з ким вони проводилися [10, с. 37].

Окремим напрямом духовного дорадництва була і є актуальною сьогодні катехизація (проповідання віри) особам різних вікових груп. “Пристосована до різного віку катехиза – це суттєва вимога, яка стоїть перед християнською спільнотою. Адже, з одного боку, віра бере участь у розвитку особи, а з другого, кожний період життя зазнає виклику, щоб надати йому християнського характеру і насамперед мусить зміцнюватися виконанням щораз нових завдань християнського покликання” [3, с. 175]. Головна мета

такої роботи – “...привести до усвідомлення непорушності гідності кожної людської особи” [2, с. 20–21].

В усі часи катехизація осіб різного віку була важливим інструментом Церкви у вихованні своїх вірних. Представники чернецтва намагалися, особливо у важких історичних обставинах чи критичних моментах життя людини, допомогти подолати труднощі, зберегти людяність та гідність, знайти правильний шлях. Засобами катехизації були і залишаються педагогіка таїнств, реколекції, духовне наставництво.

Серед різних категорій дорослих людей чи не найбільше значення має духовна допомога перестарілим. „Ці люди, на яких дивляться як на пасивний об’єкт, що так чи інакше заваджає, повинні бути визнані Божим даром для Церкви і суспільства” – на таких християнських засадах повинно формуватися ставлення до людей похилого віку.

Яскравим прикладом допомоги перестарілим особам на початку ХХ ст. була діяльність примонастирських притулків. Тут сестри опікувалися людьми похилого віку матеріально, надавали медичну, духовну, моральну опіку. „Приймати до свого власного захисту найубозших старців і удержувати їх на власний рахунок до смерті” – було метою діяльності греко-католицьких черниць початку ХХ ст. [12, с. 2]. Монахині розуміли, що часто люди досягають старості з глибокими душевними і тілесними ранами. Якщо особа перебуває у притулку, то вона самотня, можливо втратила дітей і рідних.

Висновки. Отже, соціально-опікунська діяльність чернечих згромаджень УГКЦ в умовах Австро-Угорщини та міжвоєнної Польщі сприяла вирішенню проблем найбільш потребуючих, занедбаних людей, чого не могла зробити жодна державна інституція. Монахині, надаючи психологічну, духовну, моральну опіку, допомагали українцям пережити складні життєві ситуації завдяки молитві, прощенню і гармонізації внутрішнього світу. Своєю роботою представники греко-католицького чернецтва несли галичанам віру в себе, свої сили, свій народ.

1. *Мицишин І.* Моральне виховання української молоді в процесі співпраці школи, греко-католицької церкви і громадськості (Галичина, кінець ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.) : дис... канд. педагог. наук.: 13.00.01 / Ірина Мицишин. – Тернопіль, 1999. – 229 с.
2. *Клос Л. Є.* Розвиток медичної освіти на західноукраїнських землях (друга половина ХVІІІ – 30-ті ХХ ст.) : дис... канд. педагог. наук.: 13.00.04. / Лілія Євгенівна Клос. – Львів, 2002. – 278 с.

3. Катехитичне служіння в УГКЦ. Постанови синодів, розпорядження, положення, програма. – Львів, 2003. – 24 с.
4. Загальна катехитична програма УГКЦ. – Львів, 2004. – 48 с.
5. Життя у Христі. Моральна катехиза. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.
6. Загальний катехитичний довідник. – Львів : Свічадо, 1999.- 300 с.
7. Український шпиталь Народної Лічниці ім.Митрополита Шептицького / Пропам'ятна книга з нагоди відкриття. – Чікаго, 1980. – 120 с.
8. Записна книжка та нотатки А. Шептицького (1915–1943 рр.) // ЦДІАУ у м.Львові. – Ф. 201. – Оп. 1т. – Спр. 106. – Арк. 1-49.
9. Українське Крайове товариство опіки над інвалідами // Нова зоря. – 1927. – 13 лют. - С. 5.
10. Нарис історії Згромадження Сестер Служебниць П.Н.Д.М. / за ред. А. Г. Великого. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968. – 767 с.
11. Конституція і дерективи Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії. – Рим-Торонто, 1982. – 120 с.
12. Загальні збори Товариства допомоги інвалідам // Діло. – 1929. – 4 квіт. – С. 2.
13. *Мудрий С.* Проповідництво і катехитика (конспект лекцій). / С. Мудрий. – Рим. – 1993. – 174 с.
14. Статут Товариства „Мироносиці” під покровом Св. Марії Магдалини в Кристинополи. – Жовква, 1920. – 8 с.

**SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ACTIVITY OF THE UKRAINIAN
GREEK AND CATHOLIC CHURCH IN GALICIA
AT THE BEGINNING OF THE XX TH CENTURY**

Iryna Komar

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Shevchenko Str., 57, UA – 76018 Ivano Frankivsk, Ukraine*

An author analyses the content, forms, methods and the significance of the social and psychological, spiritual and moral help for the Galicians, which was carried out by Greek and Catholic religious organizations at the beginning of XXth century.

Key words: help, guardianship, support, social and psychological activity, religious organizations.

**СОЦИАЛЬНАЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
УКРАИНСКОЙ ГРЕКО КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В ГАЛИЧИНЕ
ВНАЧАЛЕ XX СТОЛЕТИЯ**

Ірина Комар

*Прикарпатський державний університет імені Василя Стефаника
ул. Шевченко, 57, 76018 Івано-Франківськ, Україна*

Автор аналізує зміст, форми, методи і значення соціально-психологічної, духовної і моральної допомоги галичанам, яку здійснювали греко-католицькі релігійні організації в початку ХХ ст..

Ключевые слова: допомога, опіка, підтримка, соціально-психологічна діяльність, релігійні організації.

Стаття надійшла до редколегії 18.09.2012

Прийнята до друку 14.11.2012